

اثر ثبت بر وضعیت حقوقی شرکت‌های تجاری

نادر پورارشاد^۱

چکیده:

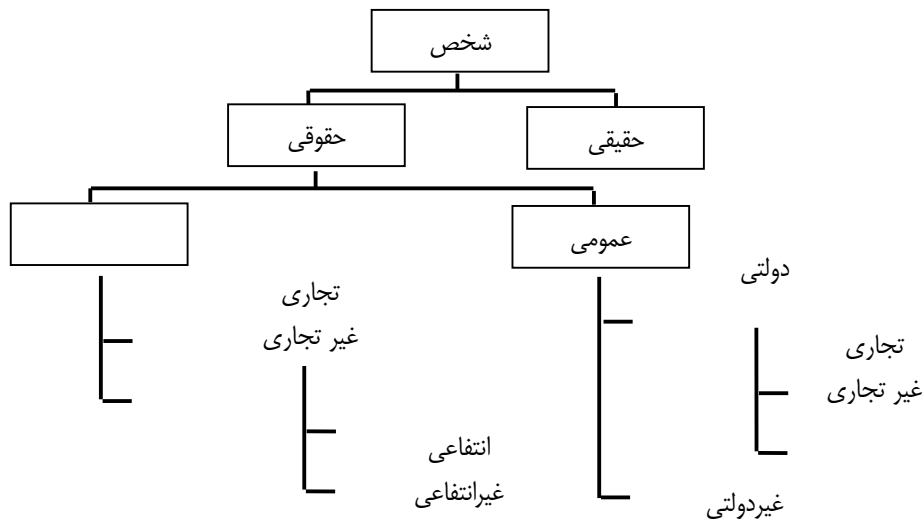
در نظام حقوقی ایران موجودی که دارای شخصیت باشد می‌تواند واجد حقوق و تکالیف گردد. مصداق منحصر اولیه موجود دارای شخصیت، انسان است که از او به شخص حقیقی تعبیر می‌شود. نیازها سبب شد تا اشخاص حقیقی موجوداتی دیگر را به طور اعتباری واجد شخصیت بدانند و برای متمایز ساختن آنها از خود بر آن، «شخص حقوقی» نام نهادند سپس آنها را به اقسامی به شرح زیر تقسیم کنند.^۲

در این میان شخص حقوقی تجاری نام «شرکت» به خود گرفته و در ماده ۲۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ ه. ش منقسم بر هفت نوع شده که نوع کاربردی آنها یعنی شرکت‌های سهامی بعداً در سال ۱۳۴۷ به موجب لایحه‌ای در ۳۰۰ ماده - که جایگزین

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد، با سابقه وکالت دادگستری و دانشجوی دوره دکتری حقوق خصوصی.

۲. منوچهر طباطبایی مؤتمنی، مقاله شخصیت حقوقی، کتاب تحولات حقوق خصوصی، ۱۳۷۱، CD مجموعه مقالات تهیه علی مکرم، ۱۳۸۲.

ماده ۲۱ تا ۹۳ قانون تجارت ۱۳۱۱ شد - مقررات تازه‌ای یافت.

به هر حال شرکت‌های تجاری در عرصه تجارت و اقتصاد تأثیری غیرقابل انکار دارند؛ حتی شاید تأثیرات اجتماعی آنها نیز کمتر از سایر آثارشان نباشد. این اشخاص با اشخاص ثالث متعددی ارتباط یافته و فعالیت و تداوم حیات آنها بستگی به این نوع ارتباط دارد. نظم عمومی و امنیت قضایی، اقتصادی و حتی سیاسی و فرهنگی و اجتماعی کشورها از جمله کشور ما ایجاب می‌کند همواره آمار دقیقی از این شرکت‌ها از طریق ثبت آنها در دست باشد.

وانگهی ثبت شرکت‌ها مبنای کسب اعتبار و اعتماد آنها در عرصه مناسبات با اشخاص ثالث است چرا که اشخاص ثالث تنها از طریق مرجع رسمی ثبت شرکت‌ها قادر به کسب اطلاعاتی می‌شوند که در اعتبار بخشی و اعتمادسازی مؤثرند. مضافاً آنکه الزامات حقوقی در ایجاد رابطه با شرکت‌های تجاری به عنوان اشخاص حقوقی متضمن اطلاع از سهامداران (شرکاء) شرکت‌ها و ارکان آنها است که این امر ممکن نخواهد بود مگر با

استعلام از یک مرجع رسمی که همانا اداره ثبت شرکت‌هاست. اما آیا وضعیت موجود این نوع نیازها را به تمامی برآورده می‌سازد. خواهیم دید که خیر. لیکن این گفته منافاتی با حجم عظیم کارهای نظری و عملی انجام گرفته در این حوزه ندارد. از سوی دیگر اهمیت و آثار ثبت شرکت‌ها محدود به موارد یاد شده نیست. ثبت شرکت‌ها مقوله متکثری است چرا که نه تنها ثبت آغازین و موجودیت شرکت‌ها را - که فعلاً اثر قابل بحثی دارد - شامل می‌شود، بلکه تغییرات آن را نیز بنا به همان علت‌هایی که ثبت موجودیت آغازین آن را ایجاب می‌نماید در برمی‌گیرد. همچنین است شعب شرکت‌های داخلی و نیز شرکت‌های خارجی و شعب آنها. بنابراین بحث ثبت شرکت‌ها در حوزه‌های مختلفی سر بیان دارد. لیکن به نظر نگارنده که همواره با شرکت‌های تجاری مشاورت داشته و چند سالی است تدریس آنها را در دانشگاه‌ها برعهده دارد، مقوله اثر ثبت بر وضعیت شرکت‌ها در نظام حقوقی ایران مقوله‌ای بنیادین و لذا ارجح بر سایر مقولات این حوزه است چرا که مقررات کنونی آن خصوصاً در مورد شرکت‌های سهامی با اصول ناسازگار بوده و مضافاً اینکه پاسخگوی نیازها نیز نمی‌باشد. و در تعارض با نظام حقوقی سایر کشورها هم هست لذا اهمیت‌ها ثبت و اهداف آن اتخاذ رویکردی اصلاحی را در این زمینه ایجاب می‌کند.

(۱) مبانی قانونی ثبت شرکت‌ها

مقررات ثبت شرکت‌ها، هم در قانون تجارت پیش‌بینی شده‌اند و هم در قانون ثبت شرکت‌ها، هر یک از این قوانین نیز در مورد ثبت شرکت‌ها، آیین‌نامه یا نظام‌نامه‌ای دارند که جزئیات و تشریفات ثبت را بیان می‌کنند. از آنجا که این مقررات به تفصیل در قوانین ذی‌ربط پیش‌بینی شده است بررسی آنها تحلیل حقوقی نیاز ندارد.

توضیح اینکه قانون ثبت شرکت‌ها در تاریخ ۱۱ خرداد ماه ۱۳۱۰ یعنی یازده ماه قبل از تصویب قانون تجارت به تصویب رسیده که بیشتر مواد آن مربوط به ثبت شرکت‌های خارجی است. در اجرای قانون ثبت شرکت‌ها دو آیین‌نامه و چند ماده الحاقی به تصویب وزارت دادگستری رسیده و میزان حق‌الثبت شرکت‌ها نیز چندین مرتبه به موجب قوانین

مختلف افزایش یافته است.

۲) اثر ثبت بر وضعیت شرکت‌ها

همان طوری که طفل در بدو تولد احتیاج به اخذ شناسنامه دارد، شرکت تجاری نیز که دارای شخصیت مستقل از شرکاء می‌باشد، در موقع تأسیس باید به اداره ثبت اعلام گردد تا در دفاتر ثبت شرکت‌ها ثبت گردد و تأسیس شرکت به اطلاع عموم برسد. همان طوری که شناسنامه، طفل را به دنیا نمی‌آورد، ثبت شرکت نیز طبق قانون تجارت ایران مولد شخصیت حقوقی نیست، بلکه ثبت شرکت تأیید وجود شرکت است که قبل از ثبت تأسیس شده و شخصیت حقوقی پیدا کرده است.^۱ زیرا ماده ۵۸۳ قانون تجارت بدون اشاره به ثبت شرکت‌ها مقرر می‌دارد: «کلیه شرکت‌های تجاری مذکور در این قانون شخصیت حقوقی دارند» در صورتی که در ماده بعد شخصیت حقوقی تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری را موکول به تاریخ ثبت می‌کند. بنابراین ثبت شرکت تأیید وجود شرکت است.^۲

معذالک باید توجه کرد که حتی ثبت شرکت در اداره ثبت شرکت‌ها، به این معنا نیست که شرکت واقعاً وجود دارد و هرگاه معلوم شود که ثبت شرکت بدون توجه به سایر شرایط تشکیل آن انجام گرفته است، شرکت باطل خواهد بود؛ مانند وقتی که ثابت شود یکی از شرکاء اهلیت امضای قرارداد شرکت را نداشته است یا بدون قصد بوده؛ چون اگر چنین عواملی وجود نداشته باشد؛ قرارداد شرکت نمی‌تواند موجود باشد و حتی ثبت شرکت در اداره ثبت شرکت‌ها نمی‌تواند به آن موجودیت قطعی اعطا کند و هر ذی‌نفعی به رغم ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها، حق تقاضای ابطال آن را خواهد داشت.^۳

در کنار این نظر که ثبت صرفاً جنبه اعلامی داشته و اثر تکوینی ندارد نظر دیگری

۱. محمدعیسی تفرشی، مقاله معرفی شرکت‌های تجاری کتاب مقالات حقوقی کانون وکلا مرکز ۱۳۷۹ -

CD مجموعه مقالات حقوقی تهیه علی مکرّم ۱۳۸۲.

۲. حسن ستوده، **حقوق تجارت**، ج ۲، انتشارات میزان، چاپ چهارم، ص ۳۵۱، زمستان ۱۳۸۰

۳. ربیعا اسکینی، **حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری**، ج ۱، انتشارات سمت، چاپ سوم، ص ۹۶،

تابستان ۱۳۷۸.

وجود دارد که قانونگذار ما مانند قانونگذار فرانسه، تحصیل شخصیت حقوقی شرکت را موکول به ثبت آن نزد مرجع ثبت شرکتها نکرده و ثبت شرکت در مرجع ثبت شرکتها را شرط ادامه حیات آن قرار داده است.^۱

نظر سومی هم وجود دارد که اثر ثبت را در وضعیت حقوقی شرکتها اثر تکمیلی می‌داند.^۲

شایان ذکر است که تعدد نظرها در مورد شرکت‌های سهامی مطرح می‌شوند.

۳- ضمانت اجرای عدم ثبت شرکتها

اگر در ثبت شرکت تعلل شود، مؤسسان و مدیران شرکت مدارک لازم برای معرفی شرکت در دست ندارند و نمی‌توانند وجود شرکت را رسماً تأیید کنند. علاوه بر آن، عدم ثبت شرکت علاوه بر جرایمی که در قانون ثبت شرکتها برای عدم ثبت شرکت مقرر شده، ممکن است شرکاء را مشمول ماده ۲۲۰ قانون تجارت کند. زیرا در شرکت‌های ثبت نشده مسئولیت شرکاء نسبت به تعهدات شرکت، تضامنی است.

علاوه بر این ماده ۱۹۵ قانون تجارت مقرر کرده است: «ثبت کلیه شرکت‌های مذکور در این قانون الزامی و تابع جمیع مقررات قانون ثبت شرکتها است». از این ماده بعضی چنین نتیجه گرفته‌اند که در صورت انجام ندادن این دستور قانونی، شرکت باطل خواهد بود.^۳ اما این عقیده درست نیست؛ چه، ماده مورد اشاره هیچ ضمانت اجرایی برای عدم ثبت مقرر نکرده است و چون ماده مزبور و موارد دیگر قانون تجارت، عدم ثبت را موجب بطلان شرکت معرفی نکرده‌اند، و بطلان قراردادهای نیز امری استثنایی و نیازمند وجود نص است، نمی‌توان گفت که نتیجه عدم ثبت شرکت در مرجع ثبت شرکتها، بطلان شرکت است. قانون ثبت شرکتها نیز که ماده ۱۹۵ قانون تجارت به آن اشاره کرده است، هیچ

۱. ربیعا اسکینی، *حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری*، ج ۲، انتشارات سمت، چاپ سوم، ص ۴۷، تابستان ۱۳۷۸.

۲. محمد نصیری، *حقوق بین‌الملل خصوصی*، انتشارات آگاه، چاپ سیزدهم، ص ۱۲۶، ۱۳۸۴.

۳. عبدالحمید اعظمی زنگنه، *حقوق بازرگانی*، ص ۲۰۵، جزوه پلی‌کپی.

اشاره‌ای به این مطلب ندارد که اگر شرکت ثبت نشود باطل تلقی خواهد شد. در واقع، ماده ۲ قانون ثبت شرکت‌ها مقرر کرده است که شرکت‌های موضوع قانون تجارت باید به ثبت برسند، اما برای عدم ثبت آنها ضمانت اجرای بطلان قرار نداده است. قانونگذار در این ماده، دو ضمانت اجرایی برای عدم ثبت مقرر کرده است: پرداخت جریمه توسط مدیران شرکت ثبت نشده و انحلال شرکت به حکم دادگاه در صورت درخواست دادستان. در نتیجه، اولاً اگر دادستان تقاضای انحلال نکند، شرکت ثبت نشده، موجود تلقی می‌شود، مشروط بر اینکه مطابق مقررات قانون تجارت تشکیل شده باشد؛ ثانیاً در صورتی که دادستان تقاضای انحلال کند، شرکت از تاریخ صدور حکم، منحل تلقی خواهد شد، نه از ابتدای تشکیل.^۱ آنچه بیان شد در مورد شرکت‌های خارجی نیز صادق است. ماده ۳ قانون ثبت شرکت‌ها مقرر می‌کند: «... هر شرکت خارجی برای اینکه بتواند به وسیله شعبه یا نماینده به امور تجارتی یا صنعتی یا مالی در ایران مبادرت نماید باید در مملکت اصلی خود، شرکت قانونی شناخته شده و در اداره ثبت اسناد تهران به ثبت رسیده باشد». هرگاه اشخاصی که باید به عنوان نماینده یا مدیر شعبه شرکت خارجی، شرکت را به ثبت برسانند به این امر اقدام نکنند، به تقاضای دادستان و به حکم دادگاه به جزای نقدی از پنجاه تومان تا هزار تومان محکوم خواهند شد. به علاوه دادگاه برای هر روز تأخیر، پس از صدور حکم، متخلف را به تأدیه پنج الی پنجاه تومان محکوم خواهد کرد و هرگاه حکم فوق قطعی شود و تا سه ماه پس از تاریخ ابلاغ آن، تخلف ادامه یابد، دولت از عملیات نماینده یا مدیر شعبه شرکت متخلف جلوگیری خواهد کرد. این مقررات که در ماده ۵ قانون ثبت شرکت‌ها آمده است، هیچ اشاره‌ای به این ندارد که شعبه شرکت تشکیل شده، در صورتی که ایجاد شده باشد، محکوم به بطلان است و یا حتی منحل شده تلقی می‌شود.

در مورد شرکت‌های سهامی با وجود آنکه شرکت قبل از ثبت در مرجع ثبت شرکت‌ها

۱. ربیعا اسکینی، *حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری*، ج ۱، انتشارات سمت، چاپ سوم، ص ۹۸، تابستان ۱۳۷۸.

ایجاد می‌شود و شخصیت حقوقی پیدا می‌کند، ثبت شرکت در کارکرد آن نقش عمده‌ای دارد. در واقع، تا شرکت ثبت نشود نمی‌تواند برخی از اعمال حقوقی را انجام دهد: اولاً «تا وقتی که شرکت به ثبت نرسیده صدور ورقه سهم یا گواهی نامه موقت سهم ممنوع است در صورت تخلف امضاءکنندگان مسئول جبران خسارت اشخاص ثالث خواهند بود»^۱ ثانیاً: «انتشار اوراق قرضه ممکن نیست، مگر وقتی که کلیه سرمایه ثبت شده شرکت تأدیه شده و دو سال تمام از تاریخ ثبت شرکت گذشته و دو ترازنامه آن به تصویب مجمع عمومی رسیده باشد»^۲ و ثالثاً: «استفاده از وجوه تأدیه شده به نام شرکت‌های سهامی در شرف تأسیس ممکن نیست، مگر پس از به ثبت رسیدن شرکت...»^۳ در هر حال، اگر شرکت ظرف شش ماه از تاریخ تسلیم اظهارنامه مذکور در ماده ۶ این قانون به ثبت نرسد، مؤسسان و پذیرهنویسان می‌توانند به بانکی که پذیرهنویسی نزد آن صورت گرفته است مراجعه کنند و تعهدنامه و وجوه پرداختی خود را مسترد دارند.^۴ جالب توجه آنکه چنین وضعیتی در دیگر انواع شرکت‌های تجاری دیده نمی‌شود و ظاهراً با تشکیل از اهلیت تامی برخوردار می‌شوند بی‌آنکه به ثبت رسیده باشند.

۴ - فواید ثبت شرکت‌ها

برای آنکه اشخاصی که با شرکت‌های تجاری طرف معامله می‌باشند بتوانند از وضع شرکت اطلاع حاصل کنند، ماده ۲۲۰ قانون تجارت مقرر می‌دارد: «هر شرکت تجاری ایرانی مذکور در این قانون و هر شرکت خارجی که بر طبق قانون ثبت شرکت‌ها مصوب خرداد ماه ۱۳۱۰ مکلف به ثبت است باید در کلیه اسناد و صورت‌حساب‌ها و اعلانات و نشریات خطی یا چاپی خود در ایران تصریح نماید که در تحت چه نمره در ایران به ثبت

۱. ماده ۲۸ لایحه قانونی ۱۳۴۷.

۲. ماده ۵۵ لایحه قانونی ۱۳۴۷.

۳. ماده ۲۲ لایحه قانونی ۱۳۴۷.

۴. ماده ۱۹ لایحه قانونی ۱۳۴۷.

رسیده و الاً محکوم به جزای نقدی از ۲۰۰ تا ۲۰۰۰ ریال خواهد شد. این مجازات علاوه بر مجازاتی است که در قانون ثبت شرکت‌ها برای عدم ثبت مقرر است.^۱ ماده ۲۶ آیین‌نامه قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۳/۱۶ نیز مراجعه به دفاتر شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی را برای عموم آزاد می‌داند و هر ذی‌نفعی می‌تواند از مندرجات آن سواد مصدق تحصیل کند. بدین ترتیب اشخاصی که با شرکت طرف می‌باشند، با در دست داشتن شماره ثبت می‌توانند به اداره ثبت شرکت‌ها مراجعه نموده و هرگونه اطلاعات لازم را درباره شرکت تحصیل کنند. ولی ذکر کلمه ذی‌نفع در این ماده باعث شده است که اداره ثبت شرکت‌ها اغلب از ارائه دفاتر و پرونده‌های ثبت شرکت‌ها به اشخاص مختلف و دادن رونوشت به آنها خودداری می‌کند و از متقاضی دلیل ذی‌نفع بودن خود را می‌خواهد؛ در صورتی که این رویه برخلاف منظور قانونگذار و منطبق است.^۱

با این حال فایده ثبت شرکت‌ها صرفاً محدود به جنبه اطلاع‌رسانی آن به اشخاص ثالث نمی‌شود بلکه از حیث آمار فعالان تجاری نیز حائز اهمیت است. اهمیتی که با جلوه‌های مالیاتی و اقتصادی تکمیل می‌شود.

با توجه به اینکه سیاست‌های قضایی مبتنی بر جرم‌زدایی از طریق از بین بردن زمینه‌های جرم است، لذا می‌بایست جنبه کنترلی و نظارتی ثبت شرکت‌ها نیز به نحو قابل توجهی در قالب یکی از فواید مثبت شرکت‌ها نمود می‌یافت، اما این طور نیست؛ چرا که ثبت شرکت‌ها در ایران تابع طریقه اعلامی است. به این معنی که اداره ثبت شرکت‌ها با وجود بررسی اجمالی که نسبت به مدارک شرکت به عمل می‌آورد، به هیچ وجه مسئول صحت مدارک مزبور و صحت اظهارات متقاضیان ثبت شرکت نیست و اگر شرکت مخالف قانون تشکیل شده باشد یا اینکه موجباتی برای ابطال شرکت موجود باشد دادستان و هر ذی‌نفعی می‌تواند ابطال ثبت شرکت را از دادگاه تقاضا کند. ضمناً باید در نظر داشت که اداره ثبت شرکت‌ها بعد از ثبت شرکت رأساً نمی‌تواند ابطال شرکت را اعلام کند و چنانچه

۱. حسن ستوده، *حقوق تجارت*، ج ۲، انتشارات میزان، چاپ چهارم، ص ۳۵۴، زمستان ۱۳۸۰.

تخلفاتی در تشکیل یا ثبت شرکت مشاهده نماید، باید از دادگاه ابطال ثبت شرکت را تقاضا نماید.

۵) ضرورت‌های ثبت شرکت‌ها

در کشورهای اروپایی و انگلوساکسون برای شخصیت حقوقی نقطه آغازی مشخص شده است و این نقطه آغاز، زمان ثبت شرکت تجاری است. ماده ۵۸۳ قانون تجارت در این زمینه مقرر می‌دارد: «کلیه شرکت‌های تجاری مذکور در این قانون شخصیت حقوقی دارند». ولی این ماده زمان ایجاد شخصیت حقوقی را تعیین ننموده است که از این نظر در عمل مشکلاتی ایجاد می‌کند هرچند که می‌توان با مراجعه به مواد قانون تجارت در این مورد اظهار نظر نمود. در مورد شرکت‌های سهامی عام و خاص شخصیت حقوقی شرکت از زمانی آغاز می‌شود که مدیران و بازرسان کتباً سمت خود را قبول کنند، این امر دلیل بر این است که مدیر و بازرس با آگاهی از تکالیف و مسئولیت‌های سمت خود، عهده‌دار آن گردیده است. از این تاریخ شرکت «تشکیل شده» محسوب می‌شود.

تاریخ دقیق ایجاد شخصیت حقوقی در مورد مؤسسات غیرتجاری در ماده ۵۸۴ مشخص شده که از تاریخ ثبت در دفتر مخصوص وزارت دادگستری ایجاد می‌گردد و در مورد سایر شرکت‌ها ایجاد شخصیت حقوقی به شیوه خاصی پیش‌بینی شده است.

مقررات راجع به زمان شروع شخصیت حقوقی در شرکت‌ها به طور مختلف پیش‌بینی شده است. آگاهی از تاریخ دقیق ایجاد شخصیت حقوقی در تنظیم قراردادها و مسئولیت مدنی شرکت و اشخاص حقیقی ضروری است.^۱ علاوه بر این در مورد شرکت‌های سهامی - که اهمیت آنها در تجارت و اقتصاد کشور بر کسی پوشیده نیست - این مطلب نیز مطرح است که این نوع شرکت‌ها از زمان تشکیل

۱. سید نورالدین صفی‌نیا، *درآمدی بر قانون شرکت‌های تجاری در ایران*، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ص ۲۸، زمستان ۱۳۸۱.

و قبل از به ثبت رسیدن می‌توانند دارای حقوق و تعهداتی شوند که قانون برای آنها معین کرده است؛ در نتیجه مدیران شرکت به محض انتخاب شدن و قبول سمت خود می‌توانند از اختیاراتی که قانون به آنها اعطا کرده استفاده کنند؛ از جمله اینکه می‌توانند بلافاصله پس از تشکیل شرکت، رئیس هیئت مدیره و احیاناً مدیرعامل شرکت را انتخاب کنند. چنین انتخابی لازم است؛ چه رئیس هیئت مدیره یا مدیرعامل باید شرکت را به ثبت برساند. با توجه به اینکه شرکت پس از ایجاد، شخصیت حقوقی پیدا می‌کند، مدیران می‌توانند در مجامع عمومی عادی و فوق‌العاده نیز تصمیم‌گیری کنند. آنان می‌توانند از جانب شرکت معاملاتی انجام دهند؛ از جمله اجاره مسکن، استخدام کارمند، و خرید لوازم و ماشین‌آلات.

مسئله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که تعهدات ناشی از این گونه معاملات بر عهده کیست؟ بدیهی است اگر شرکت به ثبت برسد، این معاملات در حدود اساسنامه و مقررات قانون، به نام شرکت انجام گرفته و بنابراین، باید آنها را اجرا کند. در این گونه موارد فرض بر این است که مدیران می‌توانسته‌اند معامله کنند و نمی‌توانسته‌اند از وجوه جمع شده به عنوان سرمایه استفاده کنند، مگر پس از ثبت شرکت، و حال که شرکت به ثبت رسیده، پرداخت مبالغ و هزینه‌های ناشی از این معامله از سرمایه شرکت (که نزد بانک است) بلامانع است. مسئله مزبور زمانی بروز می‌کند که معاملات بعد از تشکیل شرکت انجام شده، ولی شرکت پس از گذشت شش ماه از تاریخ تسلیم اظهارنامه موضوع ماده ۶ لایحه قانونی ۱۳۴۷ به مرجع ثبت شرکت‌ها به ثبت نرسیده و شرکای آن طبق ماده ۱۹ لایحه مذکور می‌توانند تعهدنامه و وجوه پرداختی خود را دریافت کنند؛ در این صورت، اشخاص ثالث به چه کسی می‌توانند مراجعه کنند؟ قانونگذار ما، به تبعیت از قانون فرانسه، مؤسسان را مسئول پرداخت هزینه‌های ناشی از این گونه معاملات تلقی کرده است. در واقع مواد ۱۹ و ۲۳ لایحه قانونی ۱۳۴۷، متضمن قواعد روشنی در این مورد است: «مؤسسين شرکت نسبت به کلیه اعمال و اقداماتی به منظور تأسیس (تشکیل) و به ثبت رساندن شرکت انجام می‌دهند مسئولیت تضامنی دارند».

راه حل مزبور با آنچه در فرانسه معمول است تفاوت دارد. در حقوق فرانسه پرداخت هزینه‌های ناشی از معاملات انجام شده به نام شرکت در شرف تأسیس به این دلیل که شرکت تا قبل از به ثبت رسیدن آن شخصیت حقوقی ندارد، برعهده مؤسسان گذاشته شده است. راه حل قانونی ما از نظر حقوقی قابل توجیه نیست. هرچند که برای حفظ حقوق سهامداران و اشخاص ثالث راه حل درستی است اما از نظر حقوقی چگونه می‌توان قبول کرد که شرکت قبل از ثبت «شخصیت حقوقی» پیدا کند، ولی حق استفاده از وجوه خود را نداشته باشد؟ چگونه می‌توان معامله‌ای را که مدیران به نام شرکت ایجاد شده می‌کنند برعهده مؤسسان گذاشت؟ راه حل منطقی این است که مانند حقوق فرانسه و بسیاری از کشورهای دیگر، به شرکت شخصیت حقوقی داده نشود، مگر پس از ثبت آن. اگر شرکت پس از ثبت، معاملات قبل از ثبت را قبول نکند، می‌توان تعهدات ناشی از این گونه معاملات را برعهده مؤسسان گذاشت؛ چه با نبودن شخص حقوقی در زمان معامله، مؤسسان را باید اصیل تلقی کرد که بالطبع باید از عهده تعهدات خود برآیند. راه حل قانون ایران که تلفیقی است از مقررات قانون تجارت ۱۳۱۱ راجع به شرکت‌های سهامی و قانون ۱۹۶۶ فرانسه راجع به شرکت‌های تجاری در عمل، اشکالاتی ایجاد می‌کند که عقل سلیم آن را نمی‌پذیرد.^۱

نتیجه‌گیری

آغاز شخصیت حقوقی شرکت‌ها منشأ آثار عملی مهم و قابل توجهی است که از این رو مقررات مربوط به آن باید شفاف و در مورد انواع شرکت‌ها تا اندازه‌ای که ممکن است یکسان شود. این مهم در اغلب کشورها از طریق وضع قانون ناظر بر نقش وجود بخش ثبت شرکت‌ها عملی شده است به این نحو که تاریخ ثبت شرکت، تاریخ شخصیت یافتن شرکت‌ها است لیکن در ایران این گونه نیست به این معنا که ثبت شرکت یا جنبه اعلامی

۱. ربیعا اسکینی، *حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری*، ج ۲، انتشارات سمت، چاپ سوم، ص ۵۰، تابستان ۱۳۷۸.

داشته و یا دست‌کم شرط ادامه حیات شرکت و یا تکامل بخش شخصیت متزلزل و ناقص شرکت‌هاست مضافاً اینکه چنین وضعیتی توأم با توالی فاسد متعددی است تا جایی که حقوقدانان راه‌گریز از این توالی فاسد را در این می‌دانند که ثبت شرکت‌ها، آغاز شخصیت حقوقی شرکت‌ها دانسته شود.

اگر پیدایش شخصیت حقوقی شرکت‌ها موکول به ثبت آنها شود در این صورت فرصتی فراهم می‌شود که می‌توان در پرتو آن نظارتی را تدبیر نمود که جلو بسیاری از سوءاستفاده‌ها گرفته شود؛ سوءاستفاده‌هایی که گاه مجرمانه و یا توأم با اضرار اشخاص ثالث و منافع عمومی است. به نظر می‌رسد این خود از جمله اقدامات پیشگیرانه در وقوع جرم و بروز دعاوی مدنی متعددی باشد که هم‌اینک تراکم آنها دغدغه مسئولان قضایی کشور است.

بنابراین ضرورت دارد که از اثر وجود بخشی و کنترلی ثبت شرکت‌ها که مآلاً به اعتمادسازی و تقویت مبنای روابط و رونق تجارت می‌انجامد با وضع قوانین کارآمد بهره‌برد.